

ЖІНОЧЕ МИСТЕЦТВО ГРИ НА САКСОФОНІ XX СТОЛІТТЯ ТА ЙОГО ПРОЕКЦІЯ НА РОЗВИТОК САКСОФОННОГО МИСТЕЦТВА КИТАЮ

У статті розглядається виконавська творчість провідних джазових саксофоністів світу на прикладі перших зразків жіночого мистецтва. Важливим в цьому є вперше поданий розгляд творчості китайських виконавиць на саксофоні Се Ля Ян та Фань Сяонін, які є першими яскравими представницями гри на цьому інструменті в Китаї і добре знані в Україні.

Ключові слова: *джаз, виконавство, саксофоністка, репертуар, інтерпретація.*

Розглядаючи еволюцію саксофону у світовій культурі, неможливо обійти увагою одну з найважливіших сфер його застосування – джаз. Метою статті є показати розвиток саксофонного джазового виконавства у світі та в Китаї на прикладі творчості провідних представниць жіночого мистецтва.

Наприкінці XIX ст. паралельно з розвитком репертуару для саксофона у європейській класичній музиці в Америці розвивався новий стиль, що прибув з європейського континенту, в якому саксофон став одним з цільних інструментів. В історії розвитку музичних стилів темпи стрімкого розвитку джазової музики неможливо співставити з будь-яким іншим стилем за всю історію їх існування. Про це свідчать десятки створених нових джазових жанрів та форм всього лише за декілька перших десятиліть його виникнення.

До часу проникнення саксофона в Америку в кінці XIX ст. джаз вже був сформований як нове явище в музичному мистецтві, існуючи у вигляді інструментальних танцювальних композицій з характерними ритмами, де використовуються перехресні розміри, ударні долі поєднаних розмірів не співпадають між собою, рясне використання синкоп, де акценти зміщуються на слабкі долі. Новаторські особливості ритмічної багатоманітності джазових композицій найяскравіше проявилися у свінгових композиціях з їх характерною ритмічною пульсацією, коли постійно запізнюються або випереджаються опорні долі, в квадратних побудовах блюзі, де ритмічні

знахідки пов'язані з імпровізаційністю, в регтаймах, характерною рисою яких стало співставлення синкопованої мелодії з метрично чітким, ніби крокуючим акомпанементом басу та в спірічуелсах з їх характерною імпровізаційністю.

Поєднання таких виразних можливостей цього інструмента викликало необхідність стрімкого створення репертуару для нього. Особливості характерної для джазових композицій мелодичної імпровізаційності і метроритмічної свободи отримали своє найширше застосування у європейській класичній музиці і одночасної появи творів з віртуозними соло саксофона в творчості К. Дебюссі, М. Равеля, А. Берга, С. Рахманінова, а від другої половини ХХ ст. в творчості П. Хіндемита, А. Онеггера, К. Вайля, Руо Нода та інших.

З розвитком джазової музики для саксофона у творчості європейських композиторів спостерігається посилення уваги до засобів його виразності, а в творчість джазових саксофоністів поступово проникають елементи композиторської авангардної музичної мови.

Органічному «приживанню» саксофона в джазовій музиці сприяв також фактор переважання в ній рис імпровізаційності, коли в нотному тексті задається лише мелодія, а гармонічний супровід імпровізується виконавцями в ритмічно свободних формулах. Імпровізаційність стала однією з основних рис джазової музики, сформувавшись як метод свободної фантазії, де виконавець і композитор мають однакові функції складання музики та інтерпретації.

Серед причин, через які саксофон так швидко отримав провідну роль в джазі знаходяться швидке навчання гри на цьому інструменті, максимальна податливість до імпровізаційності і його близькість до людського голосу, що допомагає встановити миттєвий контакт зі слухачем.

Саксофон миттєво прижився в Америці. Примітно, що тут першою найяскравішою представницею серед саксофоністів стала жінка Еліза Холл (1853–1924). Від цього часу в ході свого розвитку саксофон буде багатоманітно презентувати жіноче виконавське, а також і композиторське мистецтво.

Творчість Е. Холл являє собою поки ще аматорський рівень мистецтва, але важливе як перший приклад проведення великої кількості концертів, на яких вона виконувала твори європейських композиторів, написаних спеціально для неї. Холл була відомою не лише як виконавиця. У 1897 р. в Бостоні вона організувала аматорський

Orchestral Club of Boston і була його постійною меценаткою [1]. Разом з цим оркестром вона виконала весь класичний репертуар для саксофона з творів Г. Берліоза, Ж. Бізе, С. Франка, Г. Форе. Багато французьких композиторів у 1920-х роках писали свої твори спеціально для неї: Рапсодія К. Дебюссі, «Хоральні варіації» В. д'Енді, «Жінка і саксофон» Е. Калле, «Легенда для саксофона» Ф. Шмітта, Концерт П. Жільсона, три п'єси Ч. Лефлера та інші [Макс, 51]. У 1999 р. професор саксофона Паризької національної консерваторії Клод Делангль записав альбом з творів, написаних спеціально для Е. Холл.

Творчість Е. Холл неможливо віднести до тієї скарбниці, яку складає творчість наступних видатних саксофоністів світу, але вона є важливим початковим етапом на шляху розвитку виконавства і появи наступних блискучих віртуозів саксофонного мистецтва. Також в історії розвитку її постать є важливою як першої представниці жіночого виконавства, що розпочали славний перелік найбільших саксофоністів світу.

Вже у 1910-х роках в Америці слід за її прикладом з'явилося багато інших виконавиць на саксофоні. Серед них виділяється «Квартет сестер Шустер» (The Schuster sisters saxophone quartette), Квартет під орудою Єви Дарлінг «The Darling saxophone four harmony maids», який виконував уривки з популярних водевілів, ансамбль з одинадцяти саксофоністом під керівництвом Хелен Льюїс «Helen Lewis and her all-girl jazz syncopators».

У 1920-х роках серед жіночих колективів виділяється ансамбль з Чикаго «The ingénues», який складався з секстета саксофоністок і акордеоністки. Саме цей колектив з великим успіхом здійснив гастрольне турне по Південній Америці, багатьох європейських та африканських країнах, а в 1929 р. в числі азійських країн вперше відвідав Китай [1]. Концерти саксофонної музики у виконанні цього жіночого колективу постають одним з перших прикладів проникнення концертуючого саксофона у простір китайської музичної культури.

Наступним прикладом знайомства китайської аудиторії з мистецтвом гри на саксофоні стали концерти іншої американської саксофоністки Клари де Фризи, яка в 1935 р. у Нідерландах сформувала жіночий колектив «Jazzladies», з яким здійснила багато концертів європейськими та азійськими країнами і в 1936 р. виступала в Китаї і м. Шанхай [1].

З солісток у першій половині ХХ ст. виділяються Една Кроусон, Іра Рей Хаттон та Іві Бенсон, яку завдяки її бездоганному володінню декількома духовими (саксофон, труба і кларнет), називали жінка-оркестр.

Захоплюючись новим сучасним мистецтвом, на цей час у Китаї в м. Харбін розпочав свою роботу перший джазовий оркестр під керівництвом піаніста з України (м. Казатин Вінницької області) Давида Гейгнера (1898–1938). Цей колектив складався з музикантів-емігрантів з Росії. Виконуючи популярну танцювальну музику (фокстроти, танго), він гастролював містами Китаю, Америки та Японії і швидко здобув великої популярності.

Оркестр Гейгнера є першим у Китаї прикладом включення до складу джазового колективу саксофона, а місто Харбін стало місцем народження перших у Китаї джазових колективів. Наступним джазовим оркестром, в якому крім ударних, двох труб, тромбона, контрабаса і банджо і було вже три саксофони (альтовий, теноровий і басовий) став утворений у Харбіні в 1934 р. Оркестр Олега Лундстрема. Цей колектив працював у Харбіні та Шанхаї до початку Другої світової війни і продовжував, повернувшись до колишнього Радянського Союзу, свою діяльність упродовж 60 років. За своє довголіття оркестр, який і сьогодні існує як «Оркестр імені Олега Лундстрема», навіть потрапив до Книги рекордів Гіннеса.

Разом з тим у післявоєнний період у світі з'являється все більше видатних виконавиць на саксофоні, творчість яких опосередковано впливала на розвиток саксофонового виконавства у східних країнах, зокрема і Китаю. Серед них з жіночих колективів виділяється джазовий оркестр з Америки, солістками якого по чергово були Глорія Гайє і Кеб Коллуей, у Південній Кореї з'явився ансамбль «Сара McLawler & Syncoettes», організований тріо сестер. Цей колектив за роки свого існування здійснив величезну кількість концертів, в т. ч. у Китаї, 22 з яких – з одним з найвидатніших саксофоністів світу Едом Салліваном [1]. Серед саксофоністок Англії виділяється Грейс Коул, яка систематично виступала на радіо Манчестера. Концерти цієї знаменитої виконавиці транслювалися в різних країнах Європи і Азії. В 1949 р. трансляція її концерту відбулася на радіо Шанхаю, створивши гучний резонанс [5, 82].

В другій половині ХХ ст. саксофонне мистецтво досягло вершини свого розвитку. Найзнаменітшими виконавицями цього періоду є Джуліан Еддерлі, Тіо Фуллер, Лакеша Бенджамін, Шейла

Гонсалес і Селін Бонасіна з Америки. Визнаною сьогодні найвизначнішою саксофоністкою світу є співачка і композиторка Кенді Далфер. Сьогодні вона багато концертує, а у 2009 р. разом з Дейвом Стюартом дала два концерти в Китаї на сцені провідного оперного театру країни в м. Гонконг [1].

Серед найвизначніших саксофоністом світу є також Маргарита Шапошникова, яка стала першою жінкою-саксофоністкою в колишньому СРСР. Саме їй належить заслуга відкриття в Росії класу саксофона. Це відбулося у 1973 р. в Москві в Державному музично-педагогічному інституті імені Гнесіних, де вона викладає до цього часу і виступає з концертами по всьому світі. Про свій інструмент Шапошникова сказала: «Саксофон як хамелеон – може перевтілюватися в різних фарбах, поєднувати, виражати глибокі почуття – він відповідає потребам і запитам кожного виконавця» [2, 31]. Серед її учнів – лауреати міжнародних конкурсів Ю. Воронцов, Л. Друдін, В. Гетман, М. Колесов, О. Осейчук, який відкрив клас джазового саксофону в інституті ім. Гнесіних, В. Васильєв, який вперше написав «Школу джазової імпровізації на кларнеті». Всі вони виступали з концертами в Китаї і проводили майстер-класи в музичних навчальних закладах Пекіну, Шанхаю, Нінбо і Гуанчжоу. Серед жінок – Л. Русланова, яка в Симферополі створила свою школу гри на саксофоні, а зараз працює в Німеччині; успішно концертує по всьому світі В. Кожухарова, А. Фатєєва виступає з оркестром Володимира Співакова, та інші [2, 39].

В Україні жіноче мистецтво гри на саксофоні на сучасному етапі найуспішніше представляють молоді виконавиці з Києва Вероніка Кожухарова (закінчила Державний музично-педагогічний інститут імені Гнесіних в Москві, клас М. Шапошикової), Лілія Максименко (випускниця Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка (клас професора В. Цайтца; Лілія виступає в дуєті з Дмитром Максименком і є лауреатом багатьох міжнародних конкурсів та фестивалів) та Тетяна Фосса (народилася в 1980 р.). Випускниця професора Ю. Василевича, вона багато виступає з сольними програмами, а в 2011 р. була обрана для презентації на Українському музичному ярмарку мундштуків Jody Jazz DV з саксофонами P. Mauriat на стенді Audio Systems – дистриб'ютора P. Mauriat в Україні.

Приклади жіночого виконавства на саксофоні свідчать про величезну популярність і доступність цього інструмента незважаючи на те, що найзначніші успіхи на початку розвитку джазового саксо-

фонового мистецтва належать чоловікам – Лестеру Янгові, Чарлі Паркеру і Джону Колтрейнові. Своєю творчістю ці три величних музиканти вивели джазове саксофонне виконавство на нечувано високий рівень свого розвитку. Вони внесли в стиль гри на саксофоні нові прийоми віртуозної імпровізаційності і створили нові фарби музичного висловлювання. Саме їх творчість мала найбільший вплив на формування виконавських стилів всіх наступних поколінь світу.

Одним з найвидатніших саксофоністів сучасності постає американець Кенні Джі. Примітним є факт, що за походженням він є українцем (Інноцентій Горелик, народився в Одесі у 1956 р.). Його музика сьогодні неймовірно популярна у Китаї. У китайських містах його п'єса «Going home» виконується під час відкриття та закриття всіх музичних фестивалів та інших культурних заходів країни, звучить всюди – навіть під час прибуття потягів до кінцевих станцій. Сучасні китайські саксофоністи відзначають, що завдяки його творчості китайська національна музика стала особливо відомою і популярною у світі мистецтва гри на духових інструментах. Кенні Джі істотно поповнив репертуар китайської національної музики, записавши у своїх альбомах ряд найпопулярніших китайських пісень: «Jasmine flower» («Квітка жасмину», китайський переклад – 茉莉花) і «The moon represents my heart» («Місяць зображає моє серце», китайський переклад – 月亮代表我的心). Зі свого боку це засвідчує не лише популярність у Китаї творчості Кенні Джі, але й самого саксофону, який як солюючий концертуючий інструмент в країні з'явився всього декілька десятиліть тому.

В останніх роках серед них виділяється саксофоністка Се Ля Ян (народилася у 1981 р. в Пекіні). Грою на саксофоні Се Ля Ян почала займатися в одинадцятирічному віці у педагога музичної школи Ян Цаня. Під його опікою талановита саксофоністка стала учасницею шкільного квартету саксофоністів, з яким неодноразово виступала у концертах школи і міських фестивалів мистецтв. У 2005 р. вона з відзнакою закінчила Центральну консерваторію в Пекіні і отримала ступінь бакалавра (клас професора Лі Мань Луна).

За час свого навчання в Центральній консерваторії Се Ля Ян виступала з сольними програмами на концертах в Пекіні, Шанхаї, Гуаньчжоу та інших, стала лауреатом фестивалю мистецтв у м. Сямень (2002) та як учасниця квартету саксофоністів на фестивалі інструментальної музики у м. Яньтай (2004, провінція Шаньдун).

У 2006 р. вона продовжила своє навчання у Франції в Школі народної музики і танцю міста Бур-ля-Рен, що знаходиться неподалік Парижу. Після цього знову повернулася до Пекіну і отримала ступінь магістра музики. У Франції саксофоніста багато концертувала, виконуючи твори «Адажіо» Т. Альбіноні, «Каприз-етюд» Е. Боцци, Танго А. П'яццолі, «Мазанетта» Р. Відорга. Особливого успіху в її концертах мало виконання творів «24 капризи в транскрипції для Саксофону соло» Н. Паганіні та сучасного українського композитора В. Рунчака «Музичка для пекінської маршрутки» [3, 387].

В 2008 р. у Франції в м. Бурже взяла участь у музичному конкурсі, на якому виконувала ці твори і стала лауреатом Другої премії, а в наступному році (2009) на Міжнародному конкурсі саксофоністів у провінції Пікардія (Франція) отримала гран-прі. Так Се Ля Ян стала першою саксофоністкою у Китаї, яка здобула найвищої нагороди серед молодих саксофоністів світу.

В даний час, постійно розширюючи власний репертуар з творів європейських та азійських композиторів, Се Ля Ян дає багато концертів у Китаї та далеко за його межами і вважається першою жінкою в країні, яка презентує високий професійний рівень китайського саксофонного виконавства у світі.

Іншою талановитою сучасною виконавицею на цьому інструменті є ще одна випускниця Пекінської консерваторії (клас видатного китайського саксофоніста і педагога Фань Шенці) Фань Сяонін. Вона походить з музичної родини, де батьки і близькі родичі пов'язали своє життя з професійною музикою. Один з її рідних дядьків – найвидатніший саксофоніст сучасного Китаю, професор Пекінської консерваторії Фань Шенці (народився у 1933 р.), у якого вона навчалася гри на саксофоні. Йй він зумів передати своє захоплення звучанням цього чаруючого інструмента. Другий дядько – Фань Шен Куан працював скрипалем у Центральному симфонічному оркестрі Пекіну. Майбутнє музичне життя Фань Сяонін було визначеним з раннього дитинства. У п'ятирічному віці вона почала займатися грою на скрипці, але за порадою друга Фаня Шенці, видатного канадського саксофоніста і організатора різноманітних семінарів та майстер-класів Пола Броді, було вирішено навчати її гри на саксофоні.

Перший альбом «Дівчина на саксофоні» Фань Сяонін випустила у 1994 р. в місті Шаньюу (провінція Гуандун). Китайський Видавничий дім, який випустив цей альбом, назвав його першим альбомом жіночого мистецтва гри на саксофоні. Після цього розпочалася

активна сольна концертна діяльність Фань Сяонін. В грудні 1999 р. у власному виконанні вона вперше записала твір «Мальовничий жасмин» на музично-розважальному телеканалі MTV Китаю, присвяченому популяризації сучасної музики та виконавців [3, 394]. Від цього часу її творчість стала дуже популярною в Китаї. В 2000 р. гру Фань Сяонін, як кращої китайської виконавиці на саксофоні, було обрано для систематичної трансляції в ефірі Центрального каналу російського телебачення в Китаї CCTV.

Фань Сяонін багато концертує містами Китаю. Її концерти систематично відбуваються в Пекіні, Шанхаї, Гуаньчжоу, Тяньцзині, Ухані та Харбіні та ін. В 2000 та 2005 роках її двічі було запрошено з концертами до Європи, де вона з великим успіхом представила концертні програми в Лондоні, Парижі, Брюсселі та Мілані.

Унікальність її виконавського стилю полягає в джазовій інтерпретації народної китайської музики, хоча в репертуарі талановитої саксофоністки знаходиться й багато творів класичного репертуару (переклади творів А. Вівальді, романсів Р. Шумана, уривків з опер Дж. Пуччіні та ін.) та популярної музики (наприклад, «Метому» з американського мюзиклу «Кішки» Е. Уеббера). Серед національних творів найширше відома її власна інтерпретація китайських народних пісень «Жасмин», «Ріка Лю Яан» та «Відображення місяця», переклади для саксофону китайської національної версії про Ромео та Джульетту «Лян Шаньбо і Чжу Інтай», «Китайська рапсодія» Чжена Лу, в якій у поєднанні з композиційними прийомами західноєвропейської музики використовуються елементи народних китайських інструментальних творів та пентатонічний лад.

Розширення репертуару для саксофону в Китаї завдяки гастрольних виступів знаменитих саксофоністів світу, композиторської творчості провідних композиторів Китаю Фань Шенсі та Лі Маньлуна, а також відкриття класу саксофону в ряді консерваторій країни призвело до появи великої кількості знаменитих в цілому світі китайських молодих виконавців, серед яких важливе місце посідає творчість жінок-саксофоністок зокрема.

Література

1. All-Female Bands of the Early 20th Century – Happy Women’s History Month! [Електр. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amoeba.com/blog/2012/03/all-female-bands>.

2. Волков Н. Интервью с Маргаритой Шапошниковой / Николай Волков // Саксофон в современном мире. – Москва: Медиаскоп, 2008. – С. 26–41.
3. Лю Сін Сін. Розвиток європейської музики в Китаї / Лю Сін Сін. – Пекін: Народне видавництво, 2012. – 403 с.
4. Максименко Д. Рапсодия К. Дебюсси: К проблеме становления концертного саксофонного академического репертуара. – Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. – 2012. – № 3. – С. 50–56.
5. Ши Цзінь. Музичне життя Харбіна 1908–2008 / Ши Цзінь. – Шанхай, 2008. – 165 с.

Ло Кунь. Женское искусство игры на саксофоне XX века и его проекция на развитие саксофонного искусства Китая. В статье рассматривается исполнительское творчество ведущих джазовых саксофонистов мира на примере первых образцов женского искусства. Важным представляется впервые рассмотренное творчество китайских исполнительниц на саксофоне Се Ля Ян и Фань Сяонин, которые являются первыми представительницами игры на этом инструменте в Китае и хорошо известными в Украине.

Ключевые слова: джаз, исполнительство, саксофонистка, репертуар, интерпретация.

Luo Kun. Female art of the saxophone play in XX cent. and its proection on the saxophone art development in China. Discovering an evolution of saxophone in the world culture, it is impossible to avoid by attention one of the most important its application – jazz. The main target of the article is to show the saxophone jazz performance development in the world and China on an example of main representatives of female art.

Among the reasons, why saxophone has received so fast the main role in jazz is the fast learning to play it, maximum ability for improvisation and its closeness to the human voice, which helps to make an immediate contact with the listener. Improvisation became one of the main feature of jazz music, which was created as a method of free fantasy, where the performer and composer have the common functions of the music composing and interpretation.

The first brilliant representative among world saxophonists became a woman – Eliza Hall (1853–1924). Her creation has an amateur level of art, but an important as the first example of the big quantity of organized «Orchestral Club of Boston» concerts, where she performed the compositions of European composers Berlioz, Bizet, Frank, Faure, Debussy, d'Endi, Calle, Schmitt, Zhilson, Lefler and others. The art of E. Hall is an important stage on the performing developing way and appearance of the next brilliant virtuoso of the saxophone art.

In 1910's in America after her example have appeared «The Schuster sisters saxophone quartette», «The Darling saxophone four harmony maids», «Helen Lewis and her all-girl jazz syncopators». In 1929 ensemble from Chicago «The ingénues» with the great success firstly entered China, in 1936 in Shanghai took place a saxophonist Clara de Freeza performing and in 1949 on the radio of Shanghai was a translation of the Grace Coul concerts. These performing became the first examples of the saxophone penetration into the chinese music culture space

An example of the last years are the concerts of the most famous female world saxophonist Candy Daffler, which in 2009 together with Dave Stuart gave two concerts on the main opera theater of the country in Hong Kong. Among saxophonists from Ukraine in China have performed Veronika Kogukharove and Tetyana Fossa (Kyiv) and Liliya Maksymenko (graduate the Lviv national musical academy named by M. Lysenko, class of professor V. Tsaitz).

Among the most famous saxophonists of China some graduators of Central Pekin conservatory are known –Se Ya Lyan– (class of prof. Lee Man Lun) and Fan Syaonin (class of prof. Fan Shanzi).

Se Ya Lyan is performing much with solo programs and also in a squad of saxophonists quartet, she is the winner of the whole Chinese festivals of the art and she is the first among Chinese performers as a laureate of International saxophonist contest grand prix (France 2008). She is the first woman, which presents the high professional level of Chinese saxophone performing in the world. Her repertoire contains the poems of Albioni, Bozzi, Piazzolla, Vidort, Paganini. A special success in the concerts has a poem «Music for a Pekin bus taxi» by the modern Ukrainian compositor – V. Runchak.

Fan Syaonin is performing much, she made an album «A girl on the saxophone», her performing is always sounds on the music channel MTV in China and systematically broadcastings in CCTV air. The unicity of her performing style is an interpretation of the folk Chinese music when combining composing methods of the western european music some elements of the folk Chinese instrumental poems are using on the pentatonical system.

A development of saxophone repertoire in China due to the touring performances of famous world saxophonists, composing art of the main China composers Fan Shansee and Lee Manlun, opening of the saxophone class in several country conservatories – all this are the reasons of appearance big quantity of young Chinese performers, the important part of them takes an art of women saxophonists

Key words: *jazz, performing, saxophonist, repertoire, interpretation.*